

Rachel Simmons **Ženski bullying**

**Skrivena kultura
agresije među
djevojkama**

s engleskoga preveo:
Luka Bekavac

sadržaj:

9	Uvod
21	Skrivena kultura agresije među djevojkama
43	Intimne neprijateljice
67	Istina je bolna
99	Bolja od svih
123	Nasilnica u zrcalu
147	Popularnost
167	Otpor
189	Roditelji i nastavnici
215	Put pred nama
243	Zaključak
253	Bibliografija
265	Zahvale
269	Kazalo

Uvod

KAD MI JE BILO osam godina, zlostavljala me jedna djevojčica. Vrlo se slabo sjećam te godine. Vrijeme i snaga moje volje slomili su moja sjećanja. Bila sam u trećem razredu, nosila pletenice, te šuškala dok govorim. Svojim sam učiteljima bila poznata kao »žurna« djevojčica koja je jurila kroz matematičke zadatke i zemljopisne testove, radeći nepromišljene greške za koje su mi govorili da sam ih mogla izbjeći. Ali jednostavno sam obožavala završiti zadatak prije drugih.

To je obožavala činiti i Abby. Ona je bila moja prijateljica među popularnim djevojčicama, ali ne pretjerano bliska. Još uvijek ne znam zašto mi je sve to učinila. Prvo je prošaptala nešto o meni mojoj najboljoj prijateljici, koja je ubrzo nakon toga prosudila da će biti mnogo sretnija ako se bude igrala s nekim drugim djevojčicama. Kada smo nakon škole otišle na sat plesa u lokalni društveni dom, Abby je okupila sve moje prijateljice oko sebe i nagovorila ih da pobjegnu od mene. Trčala sam za njima po kazališnoj dvorani društvenog doma, zadihana i izbezumljena, dok su mi se oči naprezale u iznenadnoj tmini. Hodala sam niz redove sklopljenih stolica i po pozornici, te pokušavala slijediti topot koraka koji se udaljavaju i grohotan smijeh koji se utišava.

Dan za danom, stajala sam u praznim i slabo osvjetljenim hodnicima, na stubištima, na parkiralištima. Sjećam se kako sam na svim tim mjestima stajala potpuno sama. Tijekom kasnih poslijepodneva, prije večere, plakala sam pred svojom majkom dok je ona kuhala. Tuga me potpuno svladala, i bila sam uvjeren da sam jedina djevojčica koja je ikada upoznala takvu tugu. Toga se najbolje sjećam.

Šesnaest godina kasnije, pohađala sam postdiplomski studij u Engleskoj. Kišilo je kad je osvanuo dan u kojem sam se biciklom odvezla do knjižnice u potrazi za odgovorima o svemu što se dogodilo s Abby. Teško je reći što me je točno odvušlo onamo. Nešto me strašno zbunjivalo u mojim sjećanjima. S jedne strane, mogla sam se sjetiti sasvim malog broja detalja. S druge strane, tjeskoba koju je izazvalo to što su me napustili svi prijatelji, te gubitak najbliže

prijateljice Abbynom zaslugom, doimali su mi se stvarnim i bolnim. Bilo je to nešto što se nikada nije polagano povuklo u drugi plan s ostatkom uspomena iz djetinjstva. Željela sam – morala sam – popuniti praznine.

Toga dana, u sjećanju mi je ostala jedna kasna večera na fakultetu, kada je jedna neobavezna ponoćna užina navela nas šestoro da priznamo da je svatko u svojoj prošlosti imao neku Abby koja nas je proganjala. Ushitila me spoznaja da smo sve prošle kroz jednake muke. Upravo poput mene, moje su prijateljice provele niz godina vjerujući da se to događa samo njima.

Naoružana tom spoznajom, pažljivo sam vozila bicikl vlažnim ulicama, sigurna da će me čekati hrpe knjiga koje mi mogu objasniti kako se i zašto djevojke međusobno zlostavljaju. Kad je nekolicina mojih prvih kompjutorskih pretraživanja u knjižnici izbacila potpuno zanemarive rezultate, pripisala sam to svojim slabašnim sposobnostima pretraživanja ili pretjeranoj žurbi. Zatim sam pozvala knjižničara da mi pomogne. Kako se ispostavilo, sasvim sam se dobro snalazila i sama.

U moru članaka o dječачkoj agresiji i sklonosti prema tiraniziranju, postojala je tek jedna šačica manjih članaka o djevojčicama. Nije bila dostupna niti jedna knjiga. Niti nekakav vodič za roditelje. Niti neki sladak priručnik za preživljavanje, namijenjen klinkama. Dok sam sjedila i čitala članke koje sam pronašla, nisam mogla vidjeti niti sebe niti Abby u onome što je većina istraživača nazivala zlostavljanjem. Prvo sam bila iznenađena, a zatim ozlojeđena.

Poslala sam e-mail svim ljudima koje sam poznavala u SAD-u, te ih zamolila da ga prosljede svim ženama kojima mogu. Postavila sam im nekoliko jednostavnih pitanja: »Je li vas ikada mučila ili zadirkivala druga djevojčica? Objasnite kako ste se osjećali. Kako to utječe na vaš sadašnji život?« Za manje od dvadeset i četiri sata, moj je inbox bio zatrpan odgovorima koji su pristizali sa svih strana Amerike. Poruke su se gomilale dok su žene slale svoje priče u cyberprostor, i to s emocionalnim intenzitetom koji je bio neporeciv. Čak i na kompjuterskom ekranu, njihova se bol doimala svježom i nerazriješenom, upravo poput moje. Žene koje nikada nisam upoznala pisale su mi da ću biti prva koja će čuti njihovu priču. Tek sam nakon mnogo vremena shvatila da je to zato što sam bila *prva* osoba koja ih je zamolila da tu priču ispričaju.

Štunja je utkana duboko u iskustvo ženskoga postojanja. Tek smo u posljednjih trideset godina počeli govoriti o specifičnim istinama ženskih života, otvoreno raspravljajući o silovanju, incestu, nasilju u obitelji, te ženskom zdravlju. Iako su ti problemi oduvijek postojali, tijekom vremena smo im dali posebno

mjesto u našoj kulturi time što smo razvijali svijest javnosti o njima, te razrađivali mjere odnošenja prema njima.

Sada je vrijeme da okončamo još jednu šutnju: postoji skrivena kultura agresije djevojaka prema djevojkama, u kojoj je zlostavljanje epidemija – specifična i destruktivna. Tu epidemiju ne karakterizira otvoreno tjelesno i verbalno ponašanje, kakvo ponajprije pripada svijetu dječaka. Naša kultura djevojkama uskraćuje pristup otvorenom konfliktu, te sili njihovu agresivnost na kanaliziranje u netjelesne, neizravne i prikrivene oblike. Djevojke koriste klevetu, isključivanje, ogovaranje, posprdne nadimke i manipuliranje da bi nanijele psihološku bol žrtvama koje su odabrale. Za razliku od dječaka, koji su skloni tiraniziranju površnih poznanika ili potpunih stranaca, djevojke nerijetko vrše napade u tijesno isprepletenim mrežama prijateljstava, zbog čega je njihovu agresiju još teže identificirati, a šteta koju to ostavlja na žrtvama se time samo povećava.

U skrivenoj kulturi agresije, djevojke se bore govorom tijela i profinjenim odnosima, umjesto šakama ili noževima. U ovom je svijetu prijateljstvo oružje, a ubod nečijega uzvika blijedi u usporedbi pred cijelim danom nečije šutnje. Nema geste koja djeluje razornije od leđa koja vam se okreću.

U skrivenoj kulturi agresije, gnjev se rijetko artikulira, a svaki dan u školi može u socijalnom smislu predstavljati novo minsko polje koje se ponovno aktivira bez ikakva upozorenja. Tijekom razdoblja konflikata, djevojke će se okretati jedna protiv druge s jezikom i pravosuđem koje samo one razumiju. Iza fasade ženske intime leži područje kojim se putuje potajno: obilježava ga strepnja, a hrani šutnja.

To je svijet u koji želim uvesti svoje čitatelje. To je mjesto na kojem, ispod zbora različitih glasova, jedna djevojčica bulji u drugu, a zatim se nijemo smiješi prijateljici pored sebe. Sutradan, predvodnica grupe podijeli svima tajnu peticiju u kojoj moli djevojke da napišu točne razloge zbog kojih mrze djevojčicu koju je odabrala. Dan nakon toga, izopćenica sjedi pokraj dječaka iz razreda, spuštene glave, pogrbljenih ramena, i šuti. Nanešena šteta je uredna i tiha – i počiniteljica i žrtva ostaju nevidljive.

Tijekom proteklih godina, svijest javnosti o zlostavljanju je osjetno porasla. Taj su rast znatno ubrzale tragedije mladenačkog nasilja počinjenog vatrenim oružjem. Međutim, razgovori koji su se o tiraniziranju vodili na nacionalnoj razini, usmjeravali su svoja svjetla na dječake i njihovu agresivnost. Definirajući zlostavljanje na najuži mogući način, rasprava se u cijelosti usredotočila na izravne tjelesne posljedice nasilja. Agresija među djevojkama, nerijetko prikrivena, neizravna i netjelesna, ostala je neistražena. Čak se nije niti nazivala agresijom, nego »uobičajenim stvarima koje djevojke čine«.

Ipak, žene svih dobi znaju za nju. Gotovo je svaka od nas bila svjedok, žrtva ili nasilnica u nekoj takvoj situaciji. Veliko je mnoštvo žena potihopatilo i pokušavalo sve zaboraviti. To je uistinu odavno bila jedna od mračnih i prljavih tajni djevojaštva. Gotovo svaka žena i svaka djevojčica ima svoju priču. Vrijeme je da prekinemo njihovu šutnju.

Odlučila sam se razgovarati s djevojčicama u dobi između deset i četrnaest godina, dakle u godinama kada zlostavljanja dosežu svoj vrhunac. Prvi sam dan radila s nekolicinom grupa učenica devetih razreda u jednoj djevojačkoj privatnoj školi na Istočnoj obali. Namjeravala sam inicirati neformalnu raspravu i voditi je popisom pitanja koji sam ranije sastavila. Nakon što sam stala pred svaki razred, predstavila sam se, objasnila svoju vlastitu povijest sa zlostavljanjem, te rekla djevojkama o čemu ćemo razgovarati. Bez iznimke, djevojke bi isprva pomislile da su me pogrešno razumjele. *O čemu ćemo razgovarati? Za vrijeme nastave?* Smijuljile su se i došaptavale.

Započinjala sam svaku sesiju istim pitanjem: »Mislite li da postoje razlike između načina na koji se dečki ružno ponašaju jedni prema drugima, i načina na koji su cure neugodne jedne prema drugima?« Šaptanje bi prestalo. Zatim su, poput zastavica, u zrak poletjele ruke. Odjednom, kao da se nisu mogle zaustaviti. Govorile su bez prestanka, oštro su se zadirkivale. Djevojke su zviždale, cvilile, smijale se, prezirno otpuhivale, te skretale u osobne priče, dok su prostorijom letjele pisane poruke, popraćene kolutanjem očima, uzajamnim podbadaanjima i značajnim pogledima.

Bilo je to iscrpljujuće. Moj brižno organiziran popis istraživačkih pitanja uvenuto je dok sam ga držala u ruci.

Toga dana, niti jedna jedina grupna rasprava nije se razvijala po planu. To je, kako se ispostavilo, bilo dobro. Brzo sam shvatila da će me djevojke, ako budem pokušavala njihove glasove zatvoriti u okvir svojih unaprijed pripremljenih pitanja, promatrati kao autoritativnu pojavu, a to je bila posljednja stvar koju sam htjela. Htjela sam da *one* budu glavne. Naposljetku, one su upravo proživljavale ono što sam ja pokušavala shvatiti. Nije se toliko radilo o mojoj taktici, koliko o instinktu.

Djevojke su jednako reagirale. Tijekom sljedećih mjeseci, razmjenjivale smo e-maileve i poruke, razgovarale o glazbenim skupinama, novim cipelama, planovima za ljeto i simpatijama. Pokazivale su mi i govorele stvari o kojima njihovi učitelji i roditelji ne mogu znati ništa. Ponekad bismo odlutale s naše teme da bismo razgovarale o pritiscima koje doživljavaju u školi i obitelji.

Tijekom vremena, međutim, shvatila sam da postoji još jedan razlog zbog kojega smo se osjećale ugodno jedne s drugima. Većina ljudi koja razgovara s

klincima o tiraniziranju pristupa cijelom problemu s istom porukom: Nemojte to činiti. Budite dobri jedni prema drugima.

Ja sam im pristupila s druge pozicije. Moja pretpostavka nije bila to da djevojke ne bi trebale biti zlobne, nego to da jesu; ne to da bi trebale biti ljubazne, nego to da nisu takve. Nisam bila tu da bih ih zaustavila, nego zato što sam htjela da same pomognu drugim djevojkama u pronalaženju načina nošenja s tim problemima. Ako su bile voljne sudjelovati u grupnoj raspravi, odlično; ako nisu, morale su mirno sjediti i nisu mogle smetati onima koje su govorile. Kako god bilo, rekla sam im, na kraju će iz svega toga izvući besplatnu užinu.

U pravilu bi, tijekom tih razgovora, neka djevojka ispričala i svoju vlastitu priču o zlostavljanju. Mogla bi započeti odgovarajući na primjedbu neke od razrednih kolegica, a zatim, kao da je i nju sve to iznenadilo, skliznuti u polagano, uplakano prisjećanje na svoju vlastitu bol. Iako sam znala da sam u tim učionicama prisutna samo da bih provela jedno istraživanje, preplavila me želja da zaštitim te djevojke.

Iz tih razloga, priklonila sam se formatu neformalne rasprave, te slijedila djevojke onamo kamo su same htjele ići. Poput žena koje sam upoznala preko interneta, mnoge djevojke nitko prije nije pitao za taj dio njihovih života. Poput mene, činilo se da se sve osjećaju kao da su potpuno same, kao da su jedine koje su prošle kroz nešto slično. S njihovom sam se tugom upoznala na razini vlastite tuge. Odabrale su me kao osobu koja će poslušati njihove priče, a ja sam htjela odati poštovanje njihovim glasovima. Također sam htjela da shvate da se to dogodilo i meni, kao i mnoštvu drugih žena. Činilo mi se nehumanim brzo prolaziti kroz njihovu bol, a zatim jednostavno nastaviti sa sljedećim pitanjem na popisu. Ponekad bih uspjela proći kroz sva svoja pitanja, ponekad ne. Ako je moj rad zbog toga na neki način patio, odgovornost je moja, i rado ću je preuzeti.

Tijekom tog razdoblja, vodio me rad psihologinja Lyn Mikel Brown i Carol Gilligan – mnogo toga intelektualno dugujem njihovim pionirskim istraživanjima djevojaka. S grupom kolega, Brown i Gilligan su razvile »Vodič za slušanje« koji su koristile u svojim razgovorima s djevojkama.¹ Ta metoda naglašava fleksibilnost i važnost usklađivanja s osobom s kojom razgovaramo, a savjetuje izbjegavanje ortodoksnih protokola interviewa. Umjesto toga, istraživači se trebaju »pokrenuti u smjeru u kojem ih vode same djevojke«. Ta je metoda posebno važna zbog djevojaka koje bi, u prisustvu sugovornika koji

¹ Lyn Mikel Brown i Carol Gilligan, *Meeting at the Crossroads: Women's Psychology and Girls' Development* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1992.).

se doima kao da ima određeni cilj, mogle nastaviti šutjeti. Slušanje djevojačkih riječi, umjesto naglašavanja vlastitih, »može pomoći djevojkama da razvijaju, zadrže ili ponovno osvijeste neke spoznaje o sebi, svojim osjećajima i svojim žudnjama«, kažu Lyn Mikel Brown i Carol Gilligan. »Ako djevojke shvatimo ozbiljno, potaknut ćemo ih da i same shvate ozbiljno svoje misli, osjećaje i iskustva, da očuvaju te spoznaje, pa čak i da ponovno otkriju spoznaje koje su za njih bile izgubljene.« Uz problem poput zlostavljanja među djevojkama, koji izaziva toliko emocija, taj se pristup činio prikladnijim.

Dok sam tražila škole u kojima bih mogla raditi, školske su uprave reagirale neujednačeno na moj prijedlog. Većina je osjetila olakšanje kad sam se ponudila da razgovaram s njihovim učenicama. Osoblje je ostalo zapanjeno pred intenzitetom gnjeva koji su djevojke osjećale jedne prema drugima. Bili su zbunjeni i preplavljeni snagom stvari koje su se događale oko njih.

Manji gradovi i neke privatne škole, međutim, bili su manje otvoreni prema meni. Njihovo odbijanje da mi odobre pristup, iako mi to nikada nisu objasnili, činilo mi se znakom strepnje da će biti razotkrivena istina o njihovim djevojkama: da, istina je, one *jesu* sposobne nanositi zlo jedne drugima. U društvu koje odgaja djevojke da budu »fine« i pune ljubavi, to nije bila mala stvar.

Zbog osjetljive prirode naših rasprava, donijela sam još jednu odluku. Da bih dobila sveobuhvatan izvještaj o problemu zlostavljanja među djevojkama, izvorno sam namjeravala putovati u onoliko različitih gradova koliko mogu. Nakon nekolicine intenzivnih sesija s djevojkama, shvatila sam da će to biti nemoguće. Da bih zaslužila njihovo povjerenje, kao i opravdala povjerenje njihovih učitelja i roditelja, morala sam postati dio njihovih zajednica. Iz tog sam razloga odlučila provesti dulje vrijeme u tri dijela zemlje. Zauzvrat sam dobila gotovo bezuvjetan pristup i podršku u mnoštvu škola koje su mi ukazale gostoprimstvo. Dvije su škole zbog mene čak promijenile svoja pravila, koja ne dopuštaju istraživačima rad na kampusu, da bi mi dopustile da radim s njihovim djevojkama.

U zamjenu za njihovu velikodušnost, obećala sam da ću promijeniti ime na djevojaka, članova osoblja i škola. Umjesto davanja ekonomskog i rasnog profila, koristim posve malobrojne detalje da bih opisala svaku školu. Radila sam u ukupno deset škola tijekom razdoblja od jedne godine. U jednom velikom gradu na Istočnoj obali posjetila sam tri škole: Linden School, privatnu školu koju uglavnom pohađaju pripadnici srednje klase, od kojih 25% pripada manjinama; Marymount, privatnu školu za djevojke čije učenice uglavnom pripadaju srednjoj klasi, a oko 20% su tamnopute; te Sackler Day School, prigradsku neinternatsku školu koju uglavnom pohađaju Židovke srednje klase. U drugom gradu na Sjeveroistoku, posjetila sam alternativnu srednju

školu Clara Barton, te osnovnu školu Martin Luther King; obje škole uglavnom pohađa crnačko, portorikansko i dominikansko stanovništvo. Radila sam i u Arden School, laboratorijskoj školi gdje većina učenika pripada srednjoj klasi, a 20% manjinama, te Sojourner Truth, djevojačkoj školi koju uglavnom pohađaju učenice iz crnačkih i latinoameričkih obitelji. Naposljetku, provela sam nekoliko tjedana u posjetima mlađim i starijim razredima osnovnih škola, te gimnazijama u Ridgewoodu, malenom gradu u sjeveroistočnom Missisippiju.

U svakoj sam školi vodila grupne i individualne razgovore s učenicama, kao i zainteresiranim članovima osoblja i roditeljima. U nekim su školama razgovori trajali i po tri ili četiri sata. U drugim školama, gdje je vrijeme za razgovor bilo ograničenije, susreti su trajali kraće. U dvije gradske škole morala sam se pomučiti da bih uspostavila kontakt s nekim učenicama i roditeljima. Obitelji su uglavnom bile siromašne, neke nisu imale telefone, iako sam sigurna da sam velik broj drugih obitelji odbila upravo ja, kao pripadnica bjelačke srednje klase. Neke su učenice i roditelji pokazali interes, a zatim mi nisu uzvratili poziv, niti se sastali sa mnom u dogovoreno vrijeme. U svakoj bih školi doživjela razočaravajuće, iako ne i iznenađujuće otkriće da niti jedan roditelj ne želi razgovarati o svojoj kćeri koja tiranizira druge djevojke.

Uz djevojke i njihove roditelje, razgovarala sam s otprilike pedeset odraslih žena, telefonom i uživo. Uključila sam u knjigu i njihove priče, jer su im vrijeme i psihoterapija pružile širu, nijansiraniju perspektivu muka kroz koje su prošle. Njihovi glasovi predstavljaju snažan kontrast pričama mladih žrtava i zlostavljačica.

Iako sam tražila smjernice u radu Lyn Mikel Brown i Carol Gilligan, ova knjiga nije proizvod formalnog istraživačkog eksperimenta. U njoj nećete pronaći statistike ili znanstvene zaključke o djevojkama i agresivnosti, niti informacije o dječacima. Malo bi ljudi proturječilo tezi da dječaci imaju pristup širem rasponu načina za izražavanje svojega gnjeva. Mnoštvo djevojaka, s druge strane, prisiljeno je u potpunosti se distancirati od izravne agresije.

Ženski bullying je prva knjiga koja je u potpunosti posvećena djevojkama i netjelesnom konfliktu, te pripovijeda priče o počiniteljicama i žrtvama onoga što zovem »alternativnim« ili nekonvencionalnim oblicima agresije.

Nikako ne želim implicirati da se samo djevojke ponašaju na takav način. Dječaci se posve sigurno upuštaju u iste oblike alternativne agresije, iako navodno u kasnijim stadijima djetinjstva od djevojaka. Ne želim sugerirati niti to da te stvari rade *sve* djevojke. Iako sam počela raditi s namjerom da ocrtam kartu skrivene kulture djevojačke agresije, oduvijek mi je bilo posve jasno da neke bijelkinje koje pripadaju srednjoj klasi ne isključuju konflikte

iz svojih odnosa. Preplavljena količinom stvari koju sam otkrivala, zanemari-la sam razgovore s mnogim djevojkama koje se osjećaju posve normalno pred mogućnošću izravnog gnjevnog konflikta. Žao mi je zbog toga.

Koristit ću pojam »djevojačkoga zlostavljanja« kroz cijelu knjigu da bih opi-sala činove alternativne agresije. Ipak, ne tvrdim da se djevojke *osjećaju* gnjev-nima na fundamentalno različit način od dječaka, nego da, kako se čini, mno-štvo djevojaka *pokazuje* taj gnjev na drugačiji način. Djevojačka agresija može biti prikrivena i relacijska; pokatkad uistinu može biti potaknuta strahom od napuštanja ili izolacije. To, međutim, ne znači da djevojke ne žele moć, ili da ne doživljavaju agresiju jednako strastveno kao njihovi muški vršnjaci.

U svojoj važnoj knjizi *Najbolji prijatelji, najgori neprijatelji: razumijevanje društvenog života djece*, Michael Thompson i njegovi kolege ističu da svako dijete od života želi tri stvari: povezivanje s drugima, njihovo priznanje, te moć. Žudnja za povezivanjem tjera djecu u prijateljstva, dok potreba za stje-canjem priznanja i moći potiče natjecateljski duh i konflikte. Moja poanta jest ovo: ako sva djeca žele te stvari, ona će do njih doći – kao i do učenja na-čina kojim će ih dobiti – pod uvjetima koje diktira kultura u kojoj žive, od nosno po pravilima o tome kako bi se dječaci i djevojčice trebali ponašati.

Kad sam se prije tri godine otisnula na ovo putovanje, željela sam pisati zato da bi druge zlostavljane djevojke saznale da nisu same. Dok sam provo-dila sve veće i veće količine vremena sa samim djevojkama, shvatila sam da pi-šem i zbog toga da bih spoznala činjenicu da *ja* nisam sama. Ubrzo sam otkri-la da je zlostavljanje kakvo sam pretrpjela u trećem razredu bilo tek vršak ledenoga brijega. Otkrila sam da zbog mnoštva odnosa iz svojega djetinstva još uvijek zadržavam bol i smetenost u duši.

U krugovima djevojaka s kojima sam se susretala, mogla sam vidjeti da ni-sam bila jedina koja se tako osjećala. Spoznaja o tome da dijelimo slična sje-ćanja i osjećaje, da netko drugi razumije ono što smo prije imali u sebi, bila je zadivljujuća. Olakšanje se gotovo moglo opipati, i otvaralo je neočekivana vrata kroz koja smo mogle proći zajedno. Ako smo započele ovo putovanje sjećanjima na zlostavljanje, završile smo ga mnogim novim pitanjima i odgo-vorima o kulturi u kojoj živimo, o tome kako se djevojke ponašaju jedne prema drugima, pa čak i o samima sebi; do mnoštva tih spoznaja nikada ne bismo došle same.

Ona malena količina postojećih istraživanja o alternativnim oblicima agresi-je zakopana je u znanstvenim časopisima. U nedavnoj medijskoj histeriji oko zlostavljanja takva je agresija ostala nezamijećena. Komentari javnosti sugerir-aju da je zlostavljanje najopasnije kad se događa među dječacima ili kada

kulminira u tjelesnom nasilju. U prvom poglavlju, »Skrivena kultura agresije među djevojkama«, sažimam recentne rezultate istraživanja o djevojkama. Istražujem elemente koji bi mogli biti jedinstveni za djevojačku agresiju, te analiziram stavove škola prema djevojačkom zlostavljanju.

Ovo poglavlje također razmatra fenomen prikrivene agresije među djevojkama. Velik dio djevojačke agresije potihlo pluta ispod dosega radara učitelja, savjetnika i roditelja. To nije, kako mi je rekla jedna žena, »nešto što možete pronaći u ladici svojega djeteta«. Djevojčice, čak i smjerne, imaju tendenciju prema prikrivenom tiraniziranju. Upućuju drugima značajne poglede, pišu im poruke, šire glasine o njima. Njihovi postupci, iako su pokatkad i tjelesni, u pravilu se više oslanjaju na psihologiju, i stoga su nevidljivi čak i pronicljivim očima nekoga u učionici. Eno jedne poruke smještene na nečiju klupu; pogledi se susreću, zaoštravaju se, povlače se; iznenada za nekoga više nema mjesta za stolom u pauzi za ručak. U ovom poglavlju djevojke razgovaraju sa mnom o tome kako i zašto djeluju u tajnosti.

Zajedljive primjedbe djevojke nasilnice ne zamjećuju se kada su skrivene iza fasade prijateljstva. U drugom poglavlju, »Intimne neprijateljice«, istražujem dinamiku tiraniziranja i emocionalnog zlostavljanja među bliskim prijateljicama. Važnost veza i spona s drugima u životima djevojaka, zajedno sa strahom od usamljenosti, dovodi mnoge od njih u situaciju gdje se slijepo drže destruktivnih prijateljstava, čak i na štetu svoje emocionalne sigurnosti. Počiniteljice, s druge strane, nanose povrede bliskim prijateljicama, koje naizgled vole.

Iako sam započela raditi s namjerom tumačenja težih epizoda zlostavljanja među djevojkama, ubrzo sam otkrila da svakodnevne konfliktne epizode mogu biti posve podjednako potresne. U trećem poglavlju, »Istina je bolna«, djevojke odgovaraju na pitanje: »Ako ste ljuti na nekoga ili uzrujan zbog nečijeg ponašanja, hoćete li to reći toj osobi?« Djevojke razotkrivaju svoje strahove od izravnoga međusobnog sukoba i istražuju neizravne činove koje izvode umjesto toga. Analiziraju političke razloge zbog kojih se zajedno okreću protiv neke pripadnice svojega društva. Istražuju načine kojima potiskivanje gnjeva i izbjegavanje sukoba mogu dovesti do katastrofalnih posljedica.

Od svih uvreda kojima se djevojke mogu međusobno nabacivati, jedna od najgorih je to kad vas nazovu djevojkom koja misli da je »bolja od svih«. U istoimenom poglavlju pitam djevojke zbog čega ne mogu podnijeti to da se netko doima umišljenim ili punim sebe. Ako je ovo uistinu »girl power« doba, zašto bi im smetao uspjeh neke druge djevojke? Djevojke se otvaraju i govore o tome zašto jedne drugima skrivaju svoju ljubomoru i kompetitivnost,

te me gotovo usputno upoznaju sa šiframa koje koriste da bi drugima posredovale svoje neugodne osjećaje.

Ubrajam se među mnoge žene i djevojke koje su tijekom svojega života demonizirale djevojke u ulogama zlostavljačice. U nekom trenutku, počela sam razmišljati o tome kako bi bilo vidjeti Abby danas, i zamišljala sam pitanja koja bih joj mogla postaviti. U petom poglavlju, »Nasilnica u zrcalu«, nekolicina bivših i sadašnjih zlostavljačica govori o tome zašto nanose bol svojim prijateljicama ili ih izdaju. Slušajući njihove priče, razmišljam i o svojoj prošlosti, te se pitam zašto se u tolikom broju distanciramo od »zlih cura«, i kako to može utjecati na našu sposobnost da se bavimo problemom djevojačkoga zlostavljanja.

Način kojim kultura socijalizira djevojke kao skrbnice uči ih tome da će biti cijenjene u skladu s tim kakav odnos imaju s drugima. U šestom poglavlju, »Popularnost«, suprotstavljam se određenim suvremenim istraživanjima o tome što neke djevojke čini popularnima. Posebno se usredotočavam na to kako politika djevojačkih odnosa može voditi do zlostavljanja i agresije. Istražujem razloge zbog kojih neke djevojke u privatnim vezama mogu biti dobre, ali u javnima su zle, te zašto neke druge djevojke jednostavno napuštaju svoje prijateljice.

Ne izbjegavaju sve djevojke konflikte. Agresivnost može biti stvar biologije, ali način manifestacije gnjeva jest nešto što se uči. Iako sam otkrila da su alternativni oblici agresije najprisutniji kod bijelkinja koje pripadaju srednjoj klasi, provodila sam vrijeme i u drugim zajednicama gdje se kod djevojaka cijene upravo prodornost i sposobnost za izravan konflikt. U »Otporu« istražujem povijest i praksu izravnih sukoba i govorenja istine u afroameričkim i hispanskim zajednicama te zajednicama pripadnika radničke klase. Iako se u ovom poglavlju djevojke iz navedenih zajednica nalaze u specifičnom središtu pozornosti, čitatelj ne bi to trebao shvatiti kao znak njihova isključivanja od drugih. *Ženski bullying* se usredotočava na življenje po pravilima u ženskom sputavanju koja više-manje uskraćuju djevojkama pravo na otvorene činove sukoba. Te djevojke primarno, ali svakako ne isključivo, pripadaju bijeloj rasi i srednjoj klasi.

Pozornost koja se posvećuje žrtvama i počiniteljicama zlostavljanja nerijetko znači da se zanemaruje situacija s kakvom se suočavaju roditelji. Roditelji i skrbnike žrtava proganjaju osjećaji intenzivnoga stida i bespomoćnosti, ali oni su jednako međusobno izolirani kao i njihove kćeri. Najčešće mogu samo pasivno sjediti i promatrati svoje kćeri kako se svakoga dana uplakane vraćaju kući iz škole. Kad ih netko nazove na radno mjesto zbog izmišljenih bolova u trbuhu, ili dok gledaju kako izolacija njihova djeteta raste, postaje im neu-

godno zbog toga što netko prezire njihovo dijete. Neki krive sami sebe, dok se drugi ljute na pasivnost svoje kćeri. Ako djevojke povjere roditeljima svoj problem, nerijetko ih preklinju da se ne upliću, strajujući od odmazde.

U osmom poglavlju istražujem načine kojima se roditelji žrtava mogu zateći bačeni u svijet koji umnogome nalikuje svjetovima njihovih kćeri. Žele pomoći svojoj djeci, ali strahuju od toga da će samo pogoršati stvar. Njihovi ih smeteni osjećaji prvo razdiru, a zatim pasiviziraju. Čak i dok se trude pomoći svojem djetetu, strahuju od sukoba s drugim roditeljima. Neki jednostavno čekaju da problem prođe ili da se ta faza okonča.

Na kraju svakoga privatnog razgovora koji sam vodila, upitala sam žene i djevojke da mi kažu što se moglo učiniti da im olakša živote tijekom mučenja koje su proživjele. Na grupnim sesijama, pitala sam djevojke zašto im je toliko neprihvatljivo razgovarati o zlostavljanju sa svojim roditeljima. Zamolila sam učitelje da mi kažu svoje tajne u vezi postupanja s tim problemom, te da mi kažu što im je potrebno da se uopće uhvate u koštac s tim problemom. Deveto poglavlje, »Put pred nama«, predstavlja zbirku njihovih odgovora, uključujući i pravi pravcati popis odjeće koju djevojke mrze odijevati kad su u socijalnim nevoljama sa svojim vršnjacima. Nakon tri godine potpunog uživanja u problem djevojačkog zlostavljanja, uključila sam i neke svoje sugestije o tome kako djevojke mogu uživati u povećanoj zaštiti od djevojačke agresije u školi.

Jesu li problemi koje djevojke imaju s konfliktom ograničeni na područja prijateljstva i tiraniziranja? U zaključku, odlazim u posjet djevojkama u radionici osposobljavanja za vodstvo, te razotkrivam neočekivane paralele između njihovih identiteta u ulogama prijateljice i predvodnice. Držeći na umu djevojke iz drugog poglavlja, istražujem veze između ponašanja djevojaka u prijateljstvima utemeljenim na zlostavljanju, te traume nasilja u ljubavnim vezama. Naposljetku, razmatram gubitak samopouzdanja koji opsjeda djevojke u dobu adolescencije. Budući da u tom razdoblju alternativni oblici agresije eksplodiraju među djevojkama, naznačujem moguće veze između ta dva fenomena.

Učitelji se gotovo nikada nisu pridruživali mojim sesijama i razgovorima zbog toga što sam htjela da djevojke mogu govoriti bez ikakve nelagode. Na inzistiranje jedne žene, dopustila sam joj da sjedi u pozadini učionice kojoj sam došla u posjet. Tridesetak minuta nakon što je započela živahna diskusija o tome zašto su djevojke zle jedna prema drugoj, sjedila je ukočeno, a lice joj je postajalo sve tvrđe od gnjeva. Naposljetku, podigla je ruku.

»Znate«, rekla je, »nisu sve cure zle. Djevojke su predivne! Žene su najvažniji prijatelji koje ćete ikad imati, i mislim da nije fer govoriti samo o lošim